

BOEKSPREKINGE.

DR. W. A. VISSER 'T HOOFT. *Droefenis en Grootheid der Kerk.*
Uitgawe Callenbach. Posvry 7s. Verkrygbaar by J. H. de Bussy,
Pretoriusstraat, Pretoria.

Die skrywer van hierdie werkie van 96 bladsye is die alombekende sekretaris van die Wêreldraad van Kerke. Dit het ontstaan uit vier voordragte wat hy 'n paar jaar gelede gehou het. Die titel is ontleen aan

'n woord van BLAISE PASCAL. Die droefenis sien op die toestand van die Kerke in die wêreld van ons tyd. Met die grootheid van die Kerk word bedoel die goddelike roeping en die werklikheid van die geloof waarvoor ons staan.

Die geskrif voer ons eintlik terug na die jare van die jongste wêreldoorlog, maar al lê die tyd alweer agter die rug tog bly die boodskap van VISSER 'T HOOFT aktueel. Hy roep die Kerk tot besinning, tot vernuwing. Hy laat ons sien die geweldige stryd wat daar ontbrand het tussen die Kerk van Christus en die „tegenkerken.” Hy gaan in sy bespreking hiervan uit van die paradoksale stelling: „Wij leven in een eeuw die eeuw van de tegenkerken is in de eeuw van de Kerk. Het is de tyd van de vernietiging, maar ook van de wederopbouw der Kerk.” Die stryd tussen die volk van God en die sigself vergoddelikende volkere is ongelyk, maar God is nog daar en bemoei Hom met sy Kerk. Die vyandskap teen die Kerk is verstaanbaar, want 'n volk wat homself vergoddelik kan geen uitverkore volk of Kerk duld nie. Hy wys daarop dat om 'n volk goddelik te beskou geen spesifiek duitse verskynlik is nie. Dis nie alleen die filosoof FICHTE wat in sy redevoerings van 1807-1808 die idee van die heilige karakter van sy volk geproklameer het nie. 'n Eeu later skryf MAURICE BARRES idees neer wat 'n eggo op dié van FICHTE is en 'n halwe eeu later probeer Hitler hierdie idees tot verwesenliking te bring. VISSER 'T HOOFT vrees hierdie stryd nie. Hy glo: „het ware bouwerk is dus het werk van God, die schiept en herschiept, bouwt en heropbouwt. Het waarachtige leven der Kerk is in de hemel: dat leven is dus onverwoestbaar; de tegenstanders der Kerk moeten naar de hemel opklimmen om haar te vernietigen en het is niet waarschijnlijk, dat zij er toe gelaten worden. Wij moeten dus niet verwachten op deze aarde het volmaakte gebouw te vinden, de voltooiing van het opbouwerk.”

Dan wys hy op die groot taak van die Kerk om in die gebroke wêreld waarin ons lewe, te help aan die herskepping, want die wêreld moet, so skryf VISSER 'T HOOFT, volgens die skrif herskep word terwyl die Kerk van Christus weer opgebou moet word.

As sekretaris van die Wêreldraad van Kerke is dit van belang om te weet watter standpunt VISSER 'T HOOFT inneem, aangesien hy een van die mense is wat die leiding in hande het. Sy gedagtes is gesond, ryk aan inhoud is sy geskrif, sy beskouing is skriftuurlik verantwoord. So 'n geskrif uit die pen van die sekretaris van die Wêreldraad van Kerke wek vertroue in hierdie christelike organisasie wat deur sommige skrywers verdag gemaak word.

JOH. DREYER.

E. ESTERLOH UND HANS ENGELLAND, *Biblisch-Theologisches Handwörterbuch zur Lutherbibel und Neuern Übersetzungen*. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen. 1ste, 2te und 3te Lieferung.

Dit ontbreek Kerk en Teologie nie aan Bybelse woordeboeke en ensiklopedieë nie maar daar is wel 'n gemis aan 'n woordeboek wat toeganklik is

nie alleen vir die vakwetenskaplike nie maar ook vir die ontwikkelde Bybelleser, 'n werk wat buitendien wetenskaplik verantwoord is en die allerjongste resultate van die Teologiese Wetenskap verwerk het. In hierdie gemis belooft die *Biblisches-Theologisches Wörterbuch*, wat die dusver verskene eerste drie afleweringe aanbied, ruim te voorsien. Die drie afleweringe dek die letters A tot G.

Om 'n volledige oorsig van die inhoud te gee, is nie moontlik in die bestek van 'n bespreking nie; maar die aard van die inhoud asook die uitvoerigheid en verantwoordheid van die samestelling, sal goed merkbaar word uit 'n oorsig van enkele van die behandelde onderwerpe.

Onder „Abendmahl” word aan die hand van die vraag, „Waarom ontvang ons die Evangelie nie net deur die Woord nie, maar ook deur die Sakramente?” die leser onmiddellik na die kern van die onderwerp gevoer. In antwoord op hierdie vraag word 'n kort beskouing gegee oor die sakramentsopvatting van Luther en Calvyn en die roomse misbruik van die sakramente. Luther se bekende antwoord dat die Sakrament „die sigbare Woord” is, word gevolg deur Calvyn se verklaring, „ God pas Hom by ons begripsvermoë aan om ons, wat op die aarde kruip en verkleef is aan die vlees, tot Hom te trek deur hierdie aardse elemente.” Die moderne Sakramentsverklaring ten effekte dat die Sakramente die „genade-karakter van die Woord” moet beskerm teen die verandering van Godswerk in mensewerk, word in die praktyk geloënstraf deur die magtige poging van Rome wat deur die korrekte Sakramentshandeling wil voorgee dat hy beskik oor die teenwoordigheid van God net waar en wanneer dit die mense behaag.

Agtereenvolgens stel die outeurs ook die abstrakte sakramentsverklaring van die *Aufklärung*, Idealisme en Liberalisme; hulle ontleed dit krities en verwerp dit beslis. 'n Rationele antwoord op die skynbare dubbelgang van Woord en Sakrament is inderdaad ook nie te gee nie. Selfs die Nuwe Testament gee nêrens 'n uitleg daarvan nie. Die oergemeente het eenvoudig in die geloof die feitelikheid aanvaar dat God in Jesus Christus tot hulle gekom het in die gestalte van Woord en Sakrament. Woord en Sakrament is die vorms waarin Jesus Hom toe geopenbaar het en waarin Hy Hom vandag nog en tot by die wederkoms aan die gelowiges wil gee.

'n Kritiese oorweging van die oorlewering van die instellingswoorde lei die outeurs tot die bepaling van Mrk. 14 : 22 en I Kor. 11 : 23vv. as die oerteks. Teenoor die Roomse leer van die werking van die Sakrament *ex opere operato*, word oortuigend aangevoer dat so 'n masjinale opvatting die vrye beskikking oor sy Sakrament aan Christus ontnem. Ook word die standpunt gehandhaaf dat die laaste Avondmaal 'n Paschamaal was en dus nie, soos deur andere voorgestaan word, die *Kiddush* nie.

Die sin van die Avondmaal word deur die outeurs soteriologies (in die verband van die plaasbekledende offer van Christus), eschatologies („totdat Hy kom” — I Kor. 11 : 26) en apostolies (vir baie” — Mrk. 14 : 24 en Mt. 26 : 28) betrek. Ook die woorde, „tot My gedagtenis”,

sien op die eschatologiese en, volgens die skrywers, nie op 'n herinnerings-element nie.

By die verklaring van die verhouding van Christus tot die elemente van die Avondmaal, stel die skrywers hulle op die Lutherse standpunt wanneer hulle die roomse transsubstansiasie-leer afwys en die konsubstansiasie, d.i. die reële hoewel onsigbare teenwoordigheid van Christus in die elemente, aanvaar.

Die beskouing oor die Avondmaal word afgesluit met die Avondmaalsgebed van die *Didache* (cap. 9 en 10), die oudste van sy soort wat deur die oorlewering bewaar is. 'n Nuttige oorsig oor die jongste literatuur t.o.v. die Avondmaal verhoog die waarde van hierdie artikel.

Onder die letter C kies ek uit die kort maar alle essensiële dele bevatende behandeling van die naam „Christen”. Dit kom in die Nuwe Testament net driemaal voor, t.w. in Hndl. 11 : 26, 26 : 28 en I Petr. 4 : 16. In heidengeskifte kom dit in die eerste helfte van die tweede eeu voor in die werke van TACITUS en SÜETONIUS. Oorspronklik as 'n spotnaam van die heidene vir die navolgers van Christus, word dit deur IGNATIUS VAN ANTIOCHIE — die naam is eerste te Antiochië gebruik — aanvaar en gebruik as 'n eretitel.

Met hierdie opmerkinge meen ons 'n beeld te gee van die volledigheid, terdeënheid en aktualiteit van die *Biblisches-Theologisches Handwörterbuch*, wat naas die monumentale *Theologische Wörterbuch zum Neuen Testament*, 'n ereplek in die studeerkamers van vakgeleerdes verdien maar van onskatbare waarde sal wees veral vir die ontwikkelde lidmaat wat nie oor 'n kennis van die grondtale beskik nie.

A. S. GEYSER.

WILHELM EHMANN, *Erziehung zur Kirchenmusik* 39 Seiten, Prys: DM 1, 80.

SCHRIFTENREIHE DER WESTFALISCHEN LANDESKIRCHEN-MUSIEKSCHULE IN HERFORD. HERAUSGEGEBEN VON PROF. DR. WILHELM EHMANN. RUFER-VERLAG, GUTERSLOH.

Heft 1.

As in 'n rolprent gaan hier op 39 blsye. die ontwikkeling van die Kerkmusiek van LUTHER tot op hede aan ons geestesooë verby. Pragtig word ons deur die skrywer duidelik gemaak dat orrelis en kantor (sangleier) van die ou dae deur hul opvoeding en opleiding deur en in die Kerk, net soos die leraar kon ontwikkel tot „dienaar” van die Kerk. Net soos by die leraar was die produk van die gees van orrelis en kantor gewei aan die ere van hulle Opdraggewer. Maar die tydperk van die „Aufklärung” maak ook die Kuns los van die Kerk, ja verhef die musiek tot suster van die religie. Nou gaan die ontwikkeling van die musiek sy eie weg en verloor hierdeur die kontak met die gewone mens. Die musiek word soos 'n vreemde taal wat eers geleer om daarna pas

verstaan te word. Maar die eerste wêreld-oorlog bring ook vir die kunstenaar onsekerheid wat hom die oog terug laat slaan en hom opnuut krag laat put uit die skat van komposisies wat ontstaan het in en deur die Kerk van die eeue; komposisies waarbo die Koning van die komponiste kon skryf: „S.D.G.”. Ook die Kerk word hom bewus van die verantwoordings vir sy musikale suster en gaan doelbewus die opleiding van sy musikale dienare ter hand neem en sodoende gebruik maak van die magtige hulpmiddel wat ons deur God geskenk is in die musiek tot eer van Sy Heilige Naam.

Heft 2.

HEINZ HENCHE. *Die gottesdienstliche Aufgabe der Kirchenmusik.*
24 Seiten, Prys : DM 1, 40.

Op boeiende en duidelike wyse word ons verklaar wat die godsdienstige taak van die Kerkmusiek kan wees ondanks die feit dat daar in die N.T. geen duidelike aanwysings is oor hoe ons ons eredienste moet hou nie. Op bybelse grond set die skrywer uiteen dat, ondanks alle verskil in vorm van godsdiensoefening in die na-aposteliese tyd, hul almal as grond-element gehad het die verkondiging van die Woord van Christus, die Heilige Nagmaal, die gebed in die naam van Jesus en die Lofgesang. Die sang van die gelowiges is die antwoord van die gemeente van Christus op die boodskap van sy Heer en daarom sal alle musiek in die erediens onverbreklik verbind moet wees aan die lied van die gemeente.

Heft 3.

KARL HONEMEYER. *Die Posaunenchor im Gottesdienst* 21 Seiten.
Prys : DM. 1.40.

In baie Kerke in Duitsland en Switserland word in die erediens gebruik gemaak van koper-blaasinstrumente en in hierdie werkie word deur die skrywer op knappe wyse uiteengeset watter grond vir hierdie gebruik in die Bybel gevind kan word. Vir ons Kerk is veral van belang wat die skrywer sê oor die gebruik van die blaser en ook gemengde sang-kore. Nooit, aldus die skrywer, mag die kore die taak van die gemeente oorneem en die gebruik van kore word aanbeveel vir meewerking op kerklike feesdae en tot versterking van die lied van die gemeente.

Hierdie drie werkies sou ons graag sien in die hand van elke teoloog en elke teologiese student maar ook in die hand van elke orrelis van ons Kerk. Hoewel baie nie van toepassing gebring kan word (altans voorlopig) op ons Kerk nie, sal die aandagtige leser deur hierdie met vuur en oortuiging geskrewe boekies tot die slotsom kom dat dit ook vir ons Kerk ten hoogste tyd is om ons ons verantwoordings ten opsigte van die

Kerk-musiek bewus te word. Die musiek is nie geskape vir die singenot nie, maar soos alle kunste het die musiek die heerlike opdrag om lof te bring aan die Skepper van alle dinge.

JOHANNES KUHLO, NEUES POSAUNEBUCH 1. *Herausgegeben von Wilhelm Ehmann und Traugott Kuhlo*, 1950, 260 Seiten. Gebunden D.M. 6, 80. Rufer-Verlag, Gütersloh.

Hoewel hierdie boek bedoel is vir koper-blasers-kore, kan hierdie pragtige versameling van die korale van Bach, Eccard, Hassler en baie ander groot komponiste van Protestantse Kerkmusiek ook diensbaar gemaak word vir sangkore deurdat onder aan elke bladsy die teks van sommige verse afgedruk is. Ons kan nie nalaat om jaloers te wees nie op die skat van kerkliedere van die Duitse Kerk en ons kan maar wens dat ook die Afrikaanse Kerke hulle kore ruim gebruik laat maak van hierdie skat van liedere van die Kerk van die eeue. Baie van hierdie liedere kan op maklike wyse vir ons Kerk bruikbaar gemaak word.

WILLEM MATHLENER.

DS. K. H. KROON; *Verwerp de Oudwifse Fabelen*. Intern. Uitg. Mpy., Amsterdam, 1950.

Ds K. H. Kroon, Nederlandse Hervormde Predikant te Amsterdam bepleit in hierdie populêr geskrewe boek 'n „terugkeer tot die Bybel”. Die Bybel het in sy land (soos orals op die wêreld die geval is) geword „het vreemd gewordene boek”. Hy skryf sy boek vir „kerkelijken evenzeer als voor niet-kerkelijken”. Die naam, „*Verwerp de Oudwifse Fabelen*”, is ontleen aan 1 Timotheus 4 v. 7.

Ds. K. H. Kroon is in Nederland 'n bekende predikant wat saam met sy pastoraat voortdurend besig is met teologiese besinning. Hy is 'n goeie kenner van die dialektiese teologie en die spore van genoemde teologie is duidelik op sy werk sigbaar, soos die leser dit dadelik opmerk wanneer Kroon oor die „Woord van God” in sy aktualiteit gaan praat. Saam met PROF. MISKOTTE, DR. H. BERKHOF, DS. J. J. BUSKES (Jnr.), DS. R. BYLSMA e.a. dien hy op die redaksie van die teologiese weekblad „In de Waagschaal”.

Is die Bybel 'n boek van Oudwifse fabels? Gaan die Bybel ons aan? Skryf die Bybel oor menslike ideale en ideë? Spreek dit nog tot ons? So stel die skrywer van begin tot end vraag na vraag en trag hy op verrassende wyse die Bybel self, as Woord van God, te laat spreek. Kroon ken die mens van sy tyd. As egte pastor het hy te doen gekry met die vrae en navrae van eenvoudige sowel as ontwikkelde lidmate. Hy neem die mens van ons tyd in alle erns op, die mens wat tans die maatstaf is van alle dinge. Nie meer die aarde is die middelpunt van belangstelling nie, maar die mens. Die wêreldbeeld is antroposentries

en nie meer geosentries nie. Elke wêreldbeeld wat die dinkende mens vir homself vorm is „niet meer dan een net waarin de mens alle werkelijkheid vangt”. Die moderne mens, die rationalis of empiris of wie ook al, het een eenvoudige waarheid vergeet, ’n geloofswaarheid, nl. dat midde in ons jaartelling staan nie die mens nie maar Christus. Ons praat van „voor Christus” en „na Christus”. Die Bybel getuig hierdie Christus. Die Bybel is nie ’n onderdeel van die algemene religieuse litteratuur nie en die christelike geloof is nie ’n kultuurverskynsel nie. Dit wil skrywer onderstreep:—

Die Bybelse getuienis dra ’n geheel eiesoortige karakter, dit is die boek van verwagting en vervulling. Dit getuig van die verwagting van die Christus en die vervulling: Die Woord het vlees geword.

Die godsdienshistorici het veral in die vorige eeu die hipotese met krag verdedig: Daar is baie godsdienste waarvan die christelike godsdiens die hoogste fase is. Die onderskeid tussen godsdiens as verskyningsvorm in die algemeen en die christelike geloof is nooit in die oog gevat nie. Skrywer noem ’n voorbeeld waar „christelike geloof” en godsdiens teenoor mekaar te staan gekom het. Toe die christelike godsdiens nie meer deur die Romeinse owerheid as *religio licita* erken is nie, is die christene en Jode op sekere dae uit Rome verdryf met die kreet: „Weg met die Ateïste”. Hier het die christelike geloof geheel iets anders as religie geword. Die volk Israel is deur omliggende volke gebrandmerk as *atheos* omdat die woord van Jahwe eis:—Jy mag geen ander gode voor my aangesig hê nie. Hier het Bybelse geloof „ateïsties” geword. Skrywer wil ’n terugkeer en ’n bekering tot die Bybelse geloof hê en nie tot een of ander godsdienstigheid nie.

Die Bybelse geloof is nie slegs vir „religieus aangelegde mense” bedoel nie. Hierdie soort van godsdienstige mens moet met die „egte Bybelse ateïsme” gekonfronteer word. Die Bybelse geloof kom deur die gehoor van die gepredikte woord en word verkondig deur die getuies van God.

’n Getuie van die Bybelse woord is geen advokaat nie. Hy kan slegs getuig en nie oortuig nie. „As ons die getuienis van die mense aanneem, die getuienis van God is groter, omdat dit die getuienis is van God wat Hy aangaande Sy seun getuig het”. Mense is getuies van Gods getuienis slegs en alleen wanneer hulle rondom hierdie Getuie, Jesus Christus, staan.

Die aktualiteit van die Woord van God voer Kroon in al sy konsekwensies deur. Hy praat kortliks oor die Protestantisme. Die „Hervorming” is nie ’n afgehandelde gebeure nie. Reformasie beteken: altoos hervormend werkend. ’n Hervormde kerk is kerk as „*reformata semper reformanda*”, ’n bewegelelike van Christus afhanklike ontstaan en bestaan.

In die stryd van die Reformasie teen Rome moet die protestant nie gevange wees in ’n „antipapisme” nie. Die „Reformasie” is ook geen „verbetering” t.o.v. die kerk en godsdiens nie maar is veel meer. Refor-

masie is altoos „een opnieuw gevormd worden tot kerk, een opnieuw christen worden”. Die Hervorming is nie deur die mens LUTHER „onderneem” nie. Wanneer ons oor hervorming praat dan moet ons praat oor die teologie van die Heilige Gees. Net so ook gaan dit om die „veni Creator, Spiritus Sancti” wanneer ons van die Bybel as geskrewe Woord van God praat. As geskrewe Woord word die Bybel deur die dienaars van die Evangelie verkondig. Hierdie verkondigde woord is sonder die pneumatologie ’n tevergeefse menslike woord.

As ons sê dat die Bybel die Woord van God is, dan is dit ’n geloofsuitspraak. ’n Skrifbeskouing sonder die teologie van die Heilige Gees is afgodery. Die Bybel word tot Sy Woord geskep deur Sy daad. Die Bybel (Biblia) is ’n versameling van boeke wat geskryf is deur verskillende mense uit verskillende tye, bevat also „louter menselijke gedachten. Maar het gaat om de goddelijke gedachten die ons daardoor betuigd worden”. Die Ene in hierdie veelheid van boeke is die *Openbaring van God*.

Maar die Bybel moet as kerklike boek altoos wees „boek der prediking”. Die Renaissance met sy boekdrukkuns het meegebring dat elkeen die Bybel kon lees maar ongelukkig elkeen dan ook op sy eie wyse. Die Reformasie wil die lidmaat van die kerk sien as lidmaat van die *gemeente* en so ’n „allemansuitleg” nie toelaat nie.

Christus self spreek ons aan, roep ons tot Hom en hou ons lewend deur die lewende vertaalde en verkondigde Bybelwoord. Op elke oomblik dat hierdie „gebeurtenis” (*Ereignis*) van die aanspraak voltrek word, is die Bybel die spreke van God tot mense van alle tye.

In hierdie gees stel skrywer die dogmatiek in diens van die praktiese teologie. Wat BARTH in sy „*Kirchliche Dogmatik*” probeer verduidelik, stel Kroon in bereik van die gewone lidmaat van die kerk. Omdat die Christologie altoos middelpunt is en omdat hy vanuit die christologie spreek oor Bybel, kerk, reformasie, geloof, ens. kan ons seker wees van die suiwerheid van wat ons lees. Hierdie feit is veral opmerklik wanneer skrywer gaan praat oor die prediking. Prediking op kerklike feesdae is nie „geleenthede” vir „godsdienstige ontboeseminge” nie maar is geleenthede om die *kerugma* te predik. Op Kersfees en Oujaarsnag gaan dit om Christus en by die Lydensweke lê die gevaar om moraal en humanisme en idealisme in alle vorme en gestaltes daar te stel vir die gemeente. Nee, altoos gaan dit om die radikale versoenende woord van God, die *kerugma* van genade en oordeel. „Het Evangelie, en het geloof daarin, dat we zullen leven, zo waarachtig en zo zuiver als geen moraal kan uitdrukken en geen zedelijk besef kan benaderen”.

Dit is in die laaste tagtig paginas dat skrywer ongelukkig ’n mate van voortvarendheid aan die dag gelê het wat o.i. onvolledigheid tot gevolg gehad het. Hy skryf oor groot vraagstukke soos Kerk en Kuns, Moraal en Evangelie, die Onsterflikheid van die siel (wat hy ’n „mite” noem), God en siel, die vraagstuk van die arbeid, kerk en gesin, kerk en skool, die Joodse vraagstuk, verkondiging van die Evangelie aan die Jode, Antisemitisme. Skrywer het egter baie vrae opgewerp in hierdie paar para-

grawe, vraagstukke van aktuele belang. Hy het ons hierdeur tot nadenke gestem. Natuurlik kon hy nie al die vraagstukke vir die leser „oplos” nie! Kroon is ’n nugter denker in die sin dat hy die nugterheid van die Bybel laat spreek. Daarom beveel ons sy werk aan.

P. J. T. KOEKOEMOER.

DR. P. J. KROMZIGT, *De Verzoening, het hart des Evangelies*, bls. 97, H. Veenman en Zonen, Wageningen, (De Bussy, Pretoria) prys f.s.90

Hierdie werk is na die dood van die opsteller daarvan uitgegee en bestaan uit die lesinge wat dr. Kromzigt gehou het namens die Vereeniging tot vestiging van Bijzondere Leerstoelen, waarvan hy in lewe mede-direkteur was. Die publikasie van hierdie nalatenskap was nie net ’n daad van piëteit jeens die nagedagtenis van die oorledene nie, maar het geskied uit die oorweging dat hier ’n onderwerp behandel word wat met reg genoem kan word die sentrale leer van die Kerk van die Reformasie, juister nog die sentrale leer van die Heilige Skrif, kortom die hart van die Evangelie. Niemand minder as Paulus nie stel dit so voor as hy die diens van die Woord „die bediening van die versoening” noem.

Eers gee DR. KROMSIGT ons ’n dogmehistoriese oorsig, waarin hy onder die eerste paragraaf (die tema van die versoeningsleer) met nadruk op die voorgrond stel dat die versoening alleen reg gesien kan word van die geregtigheid uit, want by die versoening gaan dit nie enkel om die *gratia* nie, maar wel deeglik ook, ja, juis om die *justitia*. Hy waarsku met erns teen ’n slappe, ongesonde leer van die liefde en genade van God wat meer uit die oorlegginge van ons sondige mensehart voortkom as uit die geopenbaarde Woord van God, en dan verwys hy na Rom. 3 : 21, 22, waar die apostel oor die misterie van die versoening praat en daar nie die genade van God noem soos ons sou verwag nie, maar uitdruklik die geregtigheid van God. Dit gaan in die hele versoeningsleer altyd weer om die verhouding van die genade van God en die geregtigheid van God. Dit moet steeds in gedagte gehou word. Voor DR. KROMSIGT oorgaan tot die bespreking van enkele groot lyne uit die dogmehistoriese, ontwikkel hy eers ’n paar grondgedagtes in verband met die hooftema (die groot teenstelling: genade en geregtigheid). Dit gaan by die versoening om die vraag hoe God Sy genade sal betoon aan ’n arme, verlore wêreld op so ’n wyse dat nogtans Sy geregtigheid geen skade ly nie, maar tenvolle gehandhaaf bly. Die versoening neem sy oorsprong in die liefde van God, maar in die uitvoering gaan alles volgens strikte reg. Die hele vraagstuk sentraliseer om die verhouding van Wet en Evangelie. Onder die paragraaf waarin hy die aanvang van die geskiedenis van die dogma van die versoening behandel, wys hy daarop dat al gou na die tyd van die apostels die Kerk reeds teruggesink het na ’n soort van moralistiese Christendom; die leer van die regverdigmaking deur die geloof en van die versoening

op die agtergrond geraak. Dan bespreek DR. KROMSIGT die drieërlei „versoeningsmotief” (volgens AULEN se onderskeiding).—(a) Vereers die sg. „klassieke” (of Oosters-Griekse). As verteenwoordiger hiervan kies hy IRENAEUS, by wie ons eintlik eers ’n taamlik uitgewerkte, vry Skrifgebonde versoeningsleer vind. DR. KROMSIGT gee ’n uitvoerige en glasheldere oorsig hiervan en sluit af met die besware daarteen te noem. By IRENAEUS kom die Wet van God nie tot sy reg nie; die sonde word wel as ’n mag gevoel, maar nie as ’n skuld teenoor God nie. (b) Dan kom DR. KROMSIGT by die „juridiese” (of Westers-Latynse) „versoeningsmotief” wat in sekere sin teenoor die voorgaande staan. Soos in die Oosters-Griekse motief op die liefde, so word in die Westers-Latynse op die geregtigheid eensydig nadruk gelê. Van die versoeningsleer van ANSELMUS word ’n oorsig gegee, waarop ’n beoordeling daarvan volg. Dit verdien opmerking dat by die Oosters-Griekse motief die mag van die sonde, terwyl by die Westers-Latynse weer die skuld van die sonde op die voorgrond staan. (c) Na die bespreking van hierdie twee tipes van die versoeningsleer lig dr. Kromsigt die oorgang toe van die Westers-Latynse versoeningsmotief tot die derde, die „subjektiewe”. Hier kom ABAELARDUS, die Wederdopers, die Sosiniane, die Remonstrante, die Piëtiste en die Rasionaliste ter sprake, waarna SCHLEIERMACHER en RITSCHL as die twee vernaamste verteenwoordigers van die derde tipe behandel word. By eersgenoemde kan ons nie eintlik van ’n versoeningsleer praat nie: sy versoeningsleer is enkel verlossingsleer; wat laasgenoemde betref, ’n objektiewe versoeningsleer waarin die geregtigheid en die liefde van God saam verheerlik word, vind ons by hom nie.

Hierna gaan DR. KROMSIGT dan oor om ’n positiewe uiteensetting van die versoeningsleer te gee. DR. KROMSIGT staan met altwee voete op die bodem van die Heilige Skrif. Vooraf vestig hy die aandag op die beperktheid van die rede en die noodsaaklikheid van die gebruik van die Skrif as toetssteen. Hierdie uiteensetting van die leer van die versoening volgens Skrif en Belydenis geskied onder die volgende hoofde: (a) die Vrederaad as grondslag van alles; (b) die noodsaaklikheid van die versoening; (c) die versoening self (wat in die *obedientia passiva* en die *ob. activa* van Christus bestaan), en (d) die toepassing van die versoening. Uit die beskrywing van die *pactum salutis* in die Skrif blyk dat dit by die versoening allermees gaan om die herstel van die Wet en daarin van die eer van God, maar ook dat die eerste, bewegende oorsaak van die versoening self die liefde van God is. Die Wet van God is die grondslag van die hele sedelike wêreldorde en daarom, sal daar van versoening sprake kan wees, moet die Wet van God wat ons deur die sonde omvergewerp het (in Adam as die verbondshoof van ons menslike geslag), weer herstel word. Met diepe erns handhaaf dr. KROMSIGT — en tereg! — die plaasvervangende karakter van die werk van Christus — die Hoof van Sy gemeente — en bely op grond van die Skrif die versoening deur voldoening. „Wij leggen er nadruk op, al kunnen wij het niet doorgronden, om der wille van die vastheid en zekerheid van ons geloof in

de volkomenheid Zijner voldoening en den troost, die daarin ligt voor het verontruste geweten". Etlke Skriftuurplekke word in verband hiermee aangehaal en bespreek, waaronder ook twee uitsprake van Paulus wat van grondleggende betekenis is, nl. Rom. 3 : 25, 26 en 2 Kor. 5 : 19-21. Die swaartepunt lê blykens die Skrifgegewens inderdaad in die objektiewe versoening. Christus het ingedaal in die diepste diepte en so ons straf gedra, maar so tegelykertyd ook die hele Wet van God vervul; Hy is 'n „versoening" vir ons sondes, maar ook bepaaldelik „die Here ons geregtigheid". DR. KROMSIGT sluit sy betoog af met 'n beknopte bespreking van die toepassing van die versoening; — die versoeningsleer staan nie as 'n abstrakte leerstelling buite die persoonlike lewe nie. DR. KROMSIGT spreek hier met 'n gloed van oortuiging wat weldadig aandoen. Hy bestry die Remonstrantse opvatting van 'n algemene versoening, omdat daarin die objektiewe en subjektiewe versoening geskei word, en stel daarteenoor die „algemene roeping" of „algemene heilsaanbieding". Hierop gaan hy dan nader in en spreek van die soewereiniteit van God enersyds en die verantwoordelikheid van die mens andersyds, hy wys op die gedagte van die „organiese" waarmee wins gedoen kan word (wel te onderskei van „solidariteit", soos prof. Brouwer wil), handhaaf die uitverkiesing, herinner aan die betekenis van die verbondsleer en beantwoord ten slotte die vraag hoedanig die heilsprediking moet wees; hy sluit af met die bede: „Moge het ons allen, hen, die geroepen zijn de gemeente als evangeliepredikers te dienen in 't bijzonder, gegeven worden te prediken dien „vollen raad Gods" waarvan eens Paulus sprak in zijn afscheidswoord tot de Ephesiërs en waarin alleen is de vrede voor ons eigen hart en het heil der wêreld". — Ek wil hierdie waardevolle boekie graag van harte aanbeveel, veral by ons predikante en teologiese studente. Die uitgewer het gesorg vir 'n netjiese band en daarby 'n helder, groot drukletter.

D. F. ERASMUS.

FR. BELL, *Die Zehn Gebote als lebendige Kraft im heutigen Leben*. Rufers-Verlag, Gütersloh, 1951. 151 Bls.

Soos duidelik uit die titel van hierdie boekie sigbaar word, sien die skrywer die tien gebooue as 'n lewende krag in én vir die huidige maatskaplike én persoonlike lewe. Hy wil in hierdie werkie die tien gebooue uitlê en toepas op ons tyd en haar besondere hedendaagse probleme en nood.

Dit is geen wetenskaplike werkstuk nie. Dit is baie prakties. Dit begryp en verstaan die saaklike sin van elke gebod goed. Daarna maak dit daardie inhoud nog duideliker en pas dit toe op die alledaagse lewe deur vertelling van voorvalle, belewenisse en voorbeelde. Hierdie werkwyse van praktiese illustrasie pas goed by die skrywer wat alreeds vyftig jaar onder verskillende staatsordes en omstandighede as predikant

gedien het. Hy slaag goed daarin om baie, donker lewensprobleme in die ligkring van die vreugde aan die wet van die Here te bring. Hy skryf maklik en onderhoudend.

Dit is 'n boekie wat met vrug gebruik kan word as hulp by kategeese en kategismisprediking. Hoewel dit populêr geskryf is, kan ons tog baie daaruit leer.

B. J. ENGELBRECHT.

DR. D. JOACHIM JEREMIAS, *Unbekannte Jesusworte*. Zwingli-verlag, Zurich, 1948.

Alle bekende *agrapha*, d.i. op skrif bewaarde buite-kononieke uitsprake van Jesus, is deur die skrywer in hierdie werk versamel en hulle egtheid of onegtheid word krities bespreek. Die bronne vir die *agrapha* is in die eerste plek die Nuwe Testament self; dan sommige van die ouer manuskripte van die Nuwe Testament en daarna volg die vroeg-Christelike skrywers, die sogenaamde Nieu-testamentiese Apokriewe, die Talmud en eindelik selfs die tradisie van die Islam. Oor die laaste oordeel JEREMIAS egter vroegtydig dat hulle geen historiese egtheid besit nie.

Die skrywer bou 'n uitvoerige en na ons oordeel doeltreffende metode uit, waarvolgens hy wil onderskei tussen die relatiewe waarde en onwaarde van die oorgelewerde *agrapha*. Na aanwending van sy kritiese metode, hou hy 'n restant van een-en-twintig „Jesuswoorde,” die bespreking waarvan die eintlike tema van die boek vorm. In 'n aanhangsel word nog één „Jesuswoord” genoem, dié namelik wat oor die ingang van die Indiese ruïnestad, *Fate-pur-Sikri* in arabiese skrif staan:

„Jesus, vrede sy Hom, het gesê: Hierdie wêreld is 'n brug. Gaan daaroor, maar bou nie jou woning daarop nie.” JEREMIAS wys daarop dat die palestynse bodem nie brûe geken het nie en dat hierdie spreuk dus nie aanspraak op egtheid kan maak nie.

Ek mis in die werk die bespreking van twee ander moontlike „Jesusworte”, namelik dié in I Klem. 13 : 2 en Barn. 7 : 11. Die skrywer het hom ten doel gestel om hierdie werk wetenskaplik benutbaar te maak maar nietemin ook gemaklik toeganklik vir die algemene leser. Ons oordeel dat hy in albei doelstellinge merkwaardig geslaag het.

A. S. GEYSER.

PROF. DR. A. VAN SELMS, *Gezegende Sleur*. J. N. Voorhoeve, Den Haag.

Hierdie werk het tot tema 'n hand en 'n sleur en 'n seën. Geeneen van die elemente is buitengewoon nie. Die hand is 'n verdorde hand, so 'n hand as wat in Luk. 6 : 6-11 beskryf word. Die sleur is die sleur van elke mens wat duisendmaal dieselfde handeling verrig. En die seën, ook dit is nie buitengewoon nie; elke mens wat maar die oog daarvoor het, sal die seën in sy eie godgeleide lewe ontdek. Die seën is die

genesende, reddende seën in die lewe van 'n doodgewone mens deur die wonderdadige genade van Jesus.

PROF. VAN SELMS, gebore verteller, met sy rykheid van taal en fantasie, verbind hierdie drie gewone elemente om die buitengewone van God's handeling met die kerkgetroue „gewoonte-mens” verrassend te laat leef. Elke mens het 'n „verdorpe hand”. Talle mense gaan Sondag na Sondag kerk toe — sleur. Op één dag ontmoet so 'n mens Jesus daar netsoos die persoon waarvan Lukas vertel en wat Sabbat na Sabbat na die sinagoge gegaan het sonder dat iets merkwaardigs gebeur. En dan word die sleur geseënde sleur. Die seën van die sleur skuil ook in ander gewoontes, in die gereëldde gebed en selfs in die skynbaar gedagtelose kindergebed; dit skuil ook in die gewoonte om die Bybel gereëld te lees.

Netsoos *Solidair* van dieselfde outeur, verskyn ook hierdie werkie in die serie „*Brandende Kaarsen*”. *Gezegende Sleur* sal talle wat die sleur volhou tot seën wees.

A. S. GEYSER.

INGEKOME BOEKE.

Van C. Bertelsmann Verlag, Gütersloh:

- OTTO PROCKSCH, Theologie des Alten Testaments, Lief, 3 u. 4.
- PAUL ALTHAUS, Die letzten Dinge, Lehrbuch der Eschatologie.
- GEORG WALTHER, Jesus, das Passalamm des Neuen Bundes.
- FRITZ BAMMEL, Das heilige Mahl im Glauben der Völker.
- OTTO A. DILSCHNEIDER, Das christliche Weltbild.
- OTTO ETZOLD, Gehorsam des Glaubens.

Van Verlag Vandenhoeck u. Ruprecht, Göttingen:—

- EDO OSTERLOH u. HANS ENGELLAND, Biblisch-theologisches Handwörterbuch zum Lutherbibel, Leif. 2 u. 3.
- OTTO WEBER, Grundriss der Bibelkunde.

Das Alte Testament Deutsch:

- Teilband 13, ARTUR WEISER, Das Buch Hiob.
- „ 14, ARTUR WEISER, Die Psalmen I, Ps. 1–60.
- „ 15, ARTUR WEISER, Die Psalmen II, Ps. 61–150.
- „ 17, VOLKMAR HERNTRICH, Der Prophet Jesaja, Kap. 1–12.
- M. RANG en O. SCHISKE, Die Kirche Christi im Wandel der Zeiten.

Van Echter-Verlag, Würzburg:—

- Die Heilige Schrift in deutscher Übersetzung, Echter-Bibel,
- Lief 1, Die Psalmen, von FRIEDRICH NÖTSCHER.
- „ 2, Jeremias/Klagelieder, von — — —
- „ 3, Das 1ste u. 2te Buch der Makkabäer, von P. DION. SCHÖTZ.
- „ 4, Zwölfprophetenbuch /Kohélet, von FR. NÖTSCHER.
- „ 5, Isaias, von JOSEPH ZIEGLER.

- „ 6, Ezechiël, v. J. ZIEGLER, u. Daniel, v. F. NÖTSCHER.
- „ 7, Samuel u. Königsbücher, v. MARTIN REHM.
- „ 8, Chronik, v. M. Rehm, u. Sprüche, v. VINZENZ HAMP.
- „ 9, Genesis, v. HUBERT JUNKER.
- „ 10, Esra/Nehemias, v. M. REHM, u. Hohes Lied/Rut/Weisheit,
v. JOHANN FISCHER.
- „ 11, Tobias/Judit/Ester, v. FRIEDRICH STUMMER, u. Baruch, v.
V. HAMP.

Van Rufer-Verlag, Gütersloh:

FR. BELL, Die zehn Gebote als lebendige Kraft im heutigen Leben
JOACHIM KONRAD, Gott oder Dämon, Verkündigung in das Schicksal
unserer heutigen Welt;

Bd. I Apokalyptische Weltzeit, Sieben Reden wider die Gottlosigkeit,
Vom Sündenfall des Geistes.

Bd. II Vom Ende der Moral und Gottes Gebot.

Bd. III Das Thema: Mensch, Reden an die Berufe.

Bd. IV Von Krieg und Frieden.

Schriftenreihe der Westfälischen Landeskirchenmusikschule in
Herford. Herausg. v. PROF. DR. WILHELM EHMANN;

Heft 1, WILHELM EHMANN, Erziehung zur Kirchenmusik.

Heft 2, HEINZ HENCHE, Die gottesdienstliche Aufgabe der
Kirchenmusik.

Heft 3, KARL HONEMEYER, Die Posaunenchor im Gottesdienst.
JOHANNES KUHLO, Neues Posaunenbuch I, Klassische Choralsätze
her. v. WILHELM EHMANN u. TRAUGOTT KUHLO.

Van Bosch en Keuning, Baarn:

DR. G. J. STREEDER, De Prediking van de Opstanding der Doden in het
Nieuwe Testament.

Van Uitgeversmaatschappij Holland, Amsterdam:

DR. J. WYTZES, Ambrosius Brieven (Serie Klassieken der Kerk).

INGEKOME TYDSKRIFTE:—

Kerk en Theologie, Uitg. H. Veenman & Zonen, Wageningen, 2de
Jaarg., No. 1, Jan. 1951. Inhoud: DR. O. NOORDMANS, In memoriam
Prof. Dr. G. van der Leeuw. DS. H. J. F. WESSELDIJK, Het altaar hersteld.
PROF. DR. TH. L. HAITJEMA, De huidige Nederlandse Theologie en Karl
Barth. DR. M. H. BOLKESTEIN, Kerkorde-problemen in Indonesië.
DR. E. EMMEN, Bij de aanneming van die nieuwe kerkorde. PROF. DR.
G. C. VAN NIFTRIK en DR. A. F. N. LEKKERKERKER, Kroniek: 7 December
1950 en 1 Mei 1951 — *Humani Generis* — Prof. Dr. G. A. van den Bergh
van Eysinga — Het nieuwe dogma van de R. K. Kerk — Antwoord op het
Herderlijk Schrijven.

No. 2, April 1951. Inhoud: Ds. J. A. VAN NIE, Kerk in kinderschoenen. PROF. DR. A. VAN SELMS, Tekstcritiek en exegese in de behandeling der Psalmen. DR. W. J. de WILDE, Het offer der verzoening. DR. A. J. RASKER, Enkele opmerkingen over het nieuwe Maria-dogma. PROF. DR. G. C. VAN NIFTRIK en DR. A. F. N. LEKKERKERKER, Kroniek: De kerk en de bewapening — Dr. J. G. Woelderink — Dr. K. H. E. Grave-meyer — Het Proces — Waarover gaat nu eigenlijk het proces? — Er behoeft niets te veranderen — Worden de psalmen afgeschaft? — Paulus — Kerkbouw — De predikantenvergadering te Utrecht. Boekbespreking o.a. Dr. E. van der Schoot „Hervormde Eredienst”, Dr. G. C. van Niftrik „Zie de mens”, Dr. H. de Vos, „Inleiding tot de wijsbegeerte”, Dr. H. N. Ridderbos „De komst van het Koninkrijk”. Bericht.

Verbum Domini. Commentarii de re biblica. Pontificium Institutum Biblicum, Roma. Vol. 28, Fasc. 1, 1950:—

P. THEOPHILUS AB ORBISO, Instans ad patientiam exhortatio (Iac. 5, 7–11). FR. ZEMAN, Indoles daemonum in scriptis prophetarum (III). I. DE LA POTTERIE, De sensu vocis *emeth* in Vetere Testamento (II). H. KRUSE, Conceptus interdicti in Lev. 27, 28s. TIB. GALLUS, Scholion ad Protoevangelium (Gen. 3, 15). Spectator Ephemeridum. Bibliographis: T. GALLUS, interpretatio mariologica Protoevangelii (Gen. 3, 15) tempore postpatristico usque ad Concilium Tridentinum.

Fasc. 2. R. NORTH, Thronus Satanae pergamenus. H. KRUSE, De inferioritate morali Veteris Testamenti. F. ZEMAN, Indoles „daemonum” in Scriptis prophetarum. J. LEAL, Exegesis catholica de Agno Dei. A. SUSTAR, De caritate apud S. Ioannem. Bibliographica: PAUL STRATER, Katholische Marienkunde JOH. SCHILDENBERGER, Vom Geheimniss des Gotteswortes. H. ASMUSSEN, Der Brief des Paulus an die Epheser.

Fasc. 3. A. SUSTAR, De caritate apud Ioannem. D. N. WAMBACQ, Osee, propheta misericordiae. N. PALMARINI, „Mulier” protoevangelii (Gen. 3 : 15) secundum „contextam ortionem”. R. NORTH, „Humilis corde” in luce Psalmorum. J. T. MILIK, De vicissitudinibus notionis et vocabuli iubilaei. G. FACCIO, Christus ovium ostium et pastor (Io. 10, 7–16). M. ZERWICK, Vivere ex Verbo Dei, 10) Orario Dominica (Lc. 11, 1–4). Spectator Ephemeridum. Bibliographia: K. H. SCHEKLE, Die Passion Jesu in der Verkündigung des N.T. J. M. LAGRANGE, Das Evangelium von Jesus Christus. P. G. DUNCKER, Compendium Grammaticae Linguae hebraicae Biblicae. NIC. ERD ÉLI, Grammatica della lingua ebraica.

Fasc. 4. A. SUSTAR., De caritate apud S. Ioannem (III). A. ROOSEN, Testimonium Spiritus (Rom. 8, 16). J. DE FRAINE, De miraculo solari Josue (Jos. 10, 12–15). HYAC. FACCIO, De thesauro abscondito (Mt. 13, 44). M. ZERWICK, Vivere ex Verbo Dei, 11), Perseveranter orare (Lc. 11, 5–13). Spectator Ephemeridum. Settimana Biblica 1950 (Programma).

Fasc. 5. A. SUSTAR, De caritate apud S. Ioannem. T. Gallus, Ad argumentum pro Assumptione B. Virginis ex Protoevangelio hauriendum. ST. LYONNET, Propter remissionem praecedentium delictorum (R. 3, 25). C. LATTEY, Unius uxoris vir (Tit. 1, 6). Spectator Ephemeridum. Bibliographia: W. BRUGGER, Des Petrus Ietzte Mahnung. P. J. TEMPLE, Pattern Divine. A. KIRCHGÄSSNER, Erlösung u. Sünde im N.T.

Fasc. 6. A. SUSTAR, De caritate apud S. Ioannem. M. Z. Ex Undecima Hebdomada Biblica: CAIET. STANO, De analysi et synthesi adhibenda in Exegesi Evangeliorum. C. LO. GIUDICE, De indole dramatica Evangeliorum. P. DE AMBROGGI, Ad originem Epistularum Pastoralium. A. BEA, De Litteris Encyclicis „Humani generis”. De argumento biblico pro Assumptione B.M.V. EUG. DAL GRANDE, De Spiritu Sancto et Messia apud Synopticos. A. VACCARI, De historica veritate in parabolis Christi. A. BEA, De antiquis manuscriptis hebraicis prope Mare Mortuum inventis.— J. T. MILIK, Duo Cantici ex volumine hymnorum nuper invento ad Mare Mortuum. L. LELOIR, „Hodie mecum eris in Paradiso” (Lc. 23, 43). Index huius XXVIII voluminis.

The Western Seminary Bulletin, Reformed Church in America, Holland, Michigan, Vol. IV, No. 3, Dec. 1950. SAMUEL M. ZWEMER, The Hands of Jesus. HAROLD N. ENGLUND, Sketches in Revelation and Epistemology. LESTER J. KUYPER, The Biblical Doctrine of Man. Seminary Highlights. Book Reviews: HEINRICH HEPPE, Reformed Dogmatics, by Ernst Bizer. transl. by G. T. Thomson. O. FIELDING CLARKE, Introduction to Berdyaev. ROLAND H. BAINTON, Here I Stand, A Life of Martin Luther. WILLIAM VAN EYCK, The Union of 1850. GEORGE H. MENNINGA, All the Families of the Earth. ALBERTUS PIETERS, Notes on O. T. History. No. 4, March 1951. D. IVAN DYKSTRA, Theological Approach to World Crisis. JOHN VAN PEURSEM, Philosophy of Experience. CHESTER J. DROOG, Hebrew Religion and Canaanite Neighbors. Seminary Highlights Book Reviews: G. ERNEST WRIGHT, The O. T. Against Its Environment. KARL LUDWIG SCHMIDT, The Church. GOTTFRIED QUELL and ETHELBERG STAUFFER, Love. PAUL RAMSAY, Basic Christian Ethics. H. A. L. JEFFERSON, Hymns in Christian Worship. HAROLD LINDSELL, A Christian Philosophy of Missions. Book Notes: E. L. ALLEN, Guides to the Thought of: Karl Barth, Emil Brunner, Karl Heim, Karl Jaspers, Jacques Maritain, Reinhold Niebuhr. ALAN RICHARDSON, A Theological Word Book of the Bible. Recent Library Accessions.